

بازخوانی نظریه سینومرفی (هم‌ساختی) در معماری بازار محلی ایرانی بررسی موردی: بازار تجریش تهران*

ثریا تفکر

دانشجوی دکتری، گروه معماری، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

E-mail: sorayyatafakkor@gmail.com

آزاده شاهچراغی

دانشیار، گروه معماری، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول مکاتبات)

E-mail: shahcheraghi@srbiau.ac.ir

فرح حبیب

استاد، گروه معماری، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

E-mail: f.habib@srbiau.ac.ir

چکیده

مقابله با افول کارکردی بازارهای محلی - تاریخی به‌عنوان قرارگاه‌های جمعی که با الگوهای رفتاری روزمره پیوند عمیق دارند، نیازمند اتخاذ رویکردی اکولوژیک و بررسی پیوندهای محیط - رفتار است. هدف این نوشتار، ارائه مدلی برای تحلیل میان‌دانشی محیط انسان‌ساخت جمعی از طریق بازخوانی «نظریه سینومرفی» راجر بارکر و به‌کارگیری آن در تحلیل بازار محلی تجریش به‌عنوان یک قرارگاه سرزنده است. این پژوهش با رویکردی کیفی به روش تحلیل محتوا در بخش اول و روش توصیفی - تحلیلی و قوم‌نگاری در بخش دوم به‌انجام رسیده و با کمک فنون برداشت میدانی در چهار مقطع زمانی به مشاهده مستقیم ۱۶ الگوی رفتاری در بازار تجریش پرداخته است. به‌علاوه، این محیط اکولوژیک براساس الگویی متشکل از چهار ساختار بنیادی و سه مؤلفه زیرمجموعه آنها تحلیل گردیده و به روش استدلال و استنتاج منطقی در ۲۶ گزاره، تأثیر شش پیوند ساختاری بر وقوع انواع رفتارها بررسی شده است. بنابه یافته‌های پژوهش، پیوند ساختارهای کالبدی - اجتماعی بازار تجریش به‌نحو مشهودتری در جهت‌دهی رفتارها دخالت دارد و راهبردهای خلاقانه رفتاری، نشان‌دهنده عدم سینومرفی ساختار کالبدی با الگوهای رفتاری ایستا است. بهبود قابلیت فرم جداره‌های درونی و امکانات فضاهای باز پیرامونی راهکاری برای رفع این معضل است. در مجموع، شناسایی موانع انطباق‌پذیری ساختارهای کالبدی با الگوهای رفتاری جدید برای احیای بازارهای تاریخی، تدوین قالب‌های مشاهده‌ای دقیق‌تر نسبت‌های کالبدی - رفتاری و واردکردن شاخص‌های رفتاری به الگوهای انتزاعی از الزامات پژوهش در حوزه طراحی محیطی محسوب می‌گردند.

کلیدواژه‌ها: نظریه سینومرفی (هم‌ساختی محیط - رفتار)، نظریه قرارگاه رفتاری، محیط انسان‌ساخت جمعی، بازار تجریش

* این مقاله برگرفته از رساله دکتری تخصصی معماری ثریا تفکر با عنوان «تبیین مدل نقد محیط‌های انسان‌ساخت عمومی مبتنی بر نظریه سینومرفی (محیط‌های خرید معاصر و بازارهای ایرانی)» است که به راهنمایی دکتر آزاده شاهچراغی و مشاوره دکتر فرح حبیب در دانشکده هنر و معماری دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران به انجام رسیده است.

مقدمه

با گسترش مطالعات انسان- محیط^۱ در دهه‌های اخیر، مطالعه پیوند پیچیده لایه‌های محیط اکولوژیک از یک سو و کیفیت محیط از منظر استفاده از سوی دیگر در کانون توجه قرار دارد (Abioso & Triyadi, 2017). «نظریه سینومرفی»^۲ راجر بارکر^۳ پایه نظری این نوشتار در پرداختن به موارد فوق است. بنابه این نظریه، پیوند منحصربه‌فرد ساختارهای هر محیط اکولوژیک، بازنمود رفتاری ویژه پیدا می‌کند و محیط در فرایندی خلاق، بازتولید اجتماعی می‌یابد (Walsh, 1973). در این پژوهش، موضوع رفتار محور بررسی کارکرد محیط در زمینه زندگی روزمره است و با این دیدگاه، بازار محلی ایرانی به‌مثابه یک قرارگاه جمعی^۴ سرزنده مورد بررسی قرار می‌گیرد. مقابله با افول کارکردی بازارهای محلی - تاریخی و تضعیف شالوده‌های این مکان‌ها در شهر که دربرگیرنده طیف متنوع الگوهای رفتاری هستند و جستجوی راهکارهایی برای حفظ و یا تجدیدحیات آنها، نیازمند اتخاذ رویکردی اکولوژیک است.

نوشتار حاضر این فرضیه محوری را بررسی می‌نماید که تحلیل جامع کارکرد محیط از طریق بررسی پیوند سینومرفیک ساختارهای محیطی و مطالعه رفتارهای محیطی امکان‌پذیر است. این نوشتار با محوریت این پرسش شکل گرفته است که اصول نظریه سینومرفی چگونه می‌تواند در تدوین مدلی برای تحلیل کارکرد محیط‌های جمعی به کار گرفته شود؟ چگونه می‌توان مدل به‌دست آمده را برای درک بهتر قابلیت‌های رفتاری بازار محلی - تاریخی ایرانی و مقابله با افول کارکردی آن به کار گرفت؟

هدف این پژوهش ارائه مدلی مفهومی برای خوانش و تحلیل میان‌دانشی محیط انسان‌ساخت جمعی مبتنی بر نظریه سینومرفی است و در سه محور مجزا مطرح می‌شود: (۱) شناخت نظریه قرارگاه رفتاری^۵ و تبیین مفاهیم نظریه سینومرفی (به روش تحلیل محتوا)؛ (۲) بسط نظریه سینومرفی به مطالعات انتقادی محیط انسان‌ساخت جمعی؛ و (۳) کاربرست این نظریه در تحلیل اکولوژیکی بازار محلی - تاریخی تجریش (به روش توصیفی - تحلیلی، فنون برداشت میدانی و مشاهده مستقیم).

پیشینه پژوهش

مطالعه رفتار ارگانسیم‌های زنده تحت تأثیر زیستگاه آنها در زیست‌شناسی و تحت عنوان «اکولوژی»^۶، زمینه‌ساز رویکرد رفتارگرا در مطالعات انسان - محیط با عنوان «روان‌شناسی اکولوژیک»^۷ گردید (گلرخ، ۱۳۹۱، ۶-۷). همچنین، پژوهش‌های فلسفی هیدر^۸ (1928) در بررسی رابطه فرد - محیط به اهمیت تجربه واقعی فرد و تأثیر نیروهای محیطی شکل‌دهنده رفتار اشاره داشت (Walsh, 1973). در روان‌شناسی اجتماعی نیز لوین^۹ (1944) با طرح «نظریه میدان»^{۱۰}، ساختارهای محیطی را همانند بردارهای نیرو در یک محدوده مرزدار تجسم نمود که به رفتارهای فرد جهت می‌دهند. در علوم رفتار - محیطی^{۱۱}، راجر بارکر چهره شاخصی است. او با تکیه بر رویکردهای یادشده، ساختارهای کالبدی و اجتماعی محیط را در قالب یک کل واحد و تحت عنوان «قرارگاه رفتاری» معرفی نمود (گلرخ، ۱۳۹۱، ۱۲-۱۴). از نظر او، این واحدهای محیط - رفتار در نظامی سلسله‌مراتبی و تودرتو محیط اکولوژیک را شکل می‌دهند و هریک، چارچوب‌های رفتاری ویژه‌ای را تحمیل می‌نمایند (Bonnes & Secchiaroli, 1995). بنابراین، رفتار افراد انعکاسی از ساختارهای کالبدی - اجتماعی محیط و به عبارت دیگر، وابسته به مرزهای قرارگاهی، دارای الگوهای پایدار و قابل پیش‌بینی است و افراد با گذر از یک محیط به محیط دیگر، رفتار خود را تغییر می‌دهند (Walsh 1973, 9-10; Azab, 2000, 12). توآن^{۱۲} تغییر رفتار برای سازگار شدن با ساختارهای محیطی را یادگیری محیطی^{۱۳} تلقی نمود (Tuan, 1972). بارکر (1968) در بخش محوری

نظریه خود، رابطه سینومرفیک^{۱۴} را میان ساختارهای محیطی مطرح کرد (Walsh, 1973). این اصطلاح در قالب «نظریه سینومرفی» قابل بررسی است و مفاهیم آن در ادامه مورد کنکاش قرار می‌گیرد.

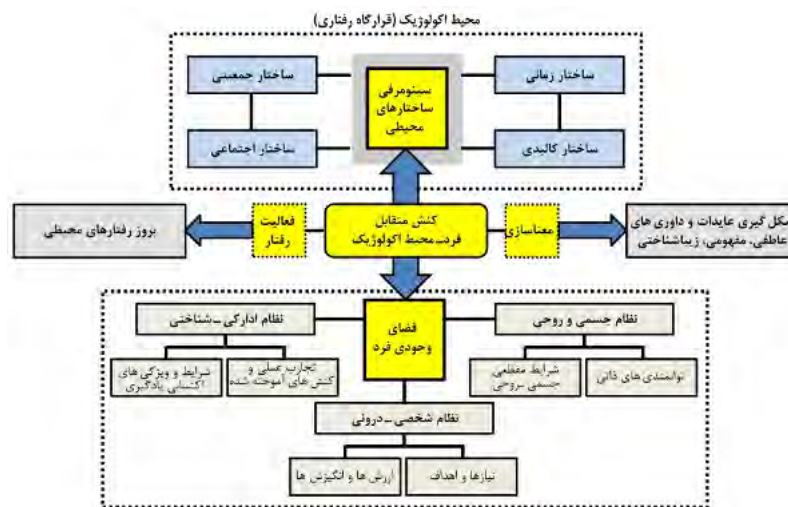
مفاهیم کلیدی پژوهش در نظریه سینومرفی

ساختارهای محیطی: بنا به نظر بارکر (1968)، قرارگاه رفتاری دربرگیرنده^{۱۵} افراد و فعالیت‌هایشان در یک موقعیت مکانی و زمانی ویژه است (Bonnes & Secchiaroli, 1995, 36). براین اساس، می‌توان ساختارهای چهارگانه کالبدی، زمانی، جمعیتی و رفتاری محیط را شناسایی و همانند نورمحمدزاد و مکی‌نیری (۱۳۹۷)، از «مدل نظری ساخت»^{۱۶} برای فهم بهتر آنها استفاده نمود. طبق این مدل، هر ساخت متشکل از اجزای متغیر، روابط ثابت میان آنها و قواعد کنترل‌کننده برای حفظ و پایداری این روابط است (نورمحمدزاد و مکی‌نیری، ۱۳۹۷، ۱۷۴). این سه بخش در تعریف بارکر از ساختارهای محیطی، به‌طور غیرمستقیم مبنا قرار گرفته است. به‌گفته بارکر ساختار کالبدی از چهار جزء مرز کالبدی، عینیات و اشیاء، عوامل فیزیکی - طبیعی، شکل‌بندی‌های فرمال مؤثر در تحریک رفتار تشکیل شده است (Azab, 2000, 3-4). اشاره لنگ^{۱۷} (۱۳۹۱) به تطبیق‌پذیری و انعطاف‌پذیری کالبدی محیط (لنگ، ۱۳۹۱، ۱۳۴-۱۳۵)، قواعد کنترل ساخت کالبدی در نظریه بارکر را مورد تأکید قرار می‌دهد.

همچنین موقعیت زمانی^{۱۸}، تعداد دفعات (توالی^{۱۹})، مدت دوام (دوره تناوب^{۲۰}) رخداد قرارگاه رفتاری، چارچوب زمانی آن را نشان می‌دهد (گلرخ، ۱۳۹۱، ۳۴). رخداد قرارگاه به‌طور همزمان و یا در توالی با قرارگاه‌های مرتبط نیز وابستگی درونی^{۲۱} زمانی-کارکردی آنها را نشان می‌دهد و به‌دلیل وابستگی‌های کارکردی، آنها به رقابت یا تبانی علیه هم می‌پردازند (Francovich, 2008, 43). به‌علاوه، به‌عقیده بارکر هر قرارگاه پیش‌شرط‌هایی برای پذیرش و چارچوبی برای تعداد دفعات و مدت حضور افراد در نظر دارد (Eklund & Scott, 1985, 85). از سوی دیگر، در معرفی ساختار اجتماعی-رفتاری قرارگاه، بارکر یازده الگوهای فعالیت^{۲۲} و شش نقش رفتاری (حوزه‌های نفوذ)^{۲۳} افراد را برشمرده که در قالب مکانیسم‌های حرکت، مهارت‌پردازی دستی، فعالیت ذهنی، تعامل کلامی و غیرکلامی و واکنش‌های عاطفی - هیجانی بروز می‌کنند و طبق مکانیسم‌های کنترلی^{۲۴}، رفتارهای مختل‌کننده برنامه کارکردی، خنثی یا حذف می‌شوند (Bonnes & Sechchiaroli, 1995, 48-51).

سینومرفی ساختارهای محیطی-الگوهای رفتار: بارکر پیوند ساختار کالبدی و الگوهای پایدار رفتاری در قرارگاه را «سینومرفی» نامیده است. این شباهت ساختاری کالبد-رفتار را می‌توان به «هم‌ساختی» نیز تعبیر نمود (شاهچراغی و بندرآباد، ۱۳۹۴، ۹۷). سه عامل ساختار کالبدی، ساختار اجتماعی-رفتاری و پیوند سینومرفیک این دو نشان می‌دهد که قرارگاه رفتاری چه مفهومی دارد (Abioso & Triyadi, 2017, 11). درهم‌تنیدگی ساختارها و انسجام درونی اجزاء، کلیتی متمایز از الگوهای بیرون مرز قرارگاه ایجاد می‌کند. از این‌رو، با حضور در یک قرارگاه برنامه کارکردی آن قابل استنباط خواهد بود (Heft, Hoch, 1988, 387-388). از دید بارکر، سینومرفی ساختارهای قرارگاه فرصت‌ها و محدودیت‌های^{۲۵} مختلفی برای وقوع رفتارها ایجاد می‌نماید و گاه با وقوع رفتارها، خود نیز دچار تغییر می‌شود (Popov & Chompalov, 2012, 22-23). تأثیرگذاری قوی قرارگاه بر رفتار افراد به‌دلیل پیوند سینومرفیک ساختارها و پایداری آن در خلال تغییرات محیط است (Scott, 2005, 298). صالحی‌نیا و معاریان توجه به سینومرفی را در بررسی محیط‌های معاشرت‌پذیر^{۲۶} ضروری می‌دانند (Salehinia & Memarian, 2012, 9).

تعامل فرد- قرارگاه رفتاری: منتقدان بارکر در تبیین نظریه او، نقش افراد را در شکل‌گیری رفتارها تشریح نمودند. از جمله اینکه افراد براساس نیازها و اهداف، ارزش‌ها و انگیزش‌های خود در قرارگاه‌های رفتاری حضور می‌یابند و علاوه بر رفتار، داوری‌های عاطفی و مفهومی آنها نیز شکل می‌گیرد (Perkins, Burns, Perry, & Nielsen, 1988, 367-368). همچنین، برنامه کارکردی و رابطه سینومرفیک ساختارهای کالبدی- اجتماعی، رمزگونه و در قالب یک زمینه شناختی وجود دارد و تجارب قبلی افراد در نحوه استنباط آن تأثیرگذار است. از این‌رو، تأثیر محیط بر رفتار به‌راحتی قابل پیش‌بینی و یا تشریح نیست (Wicker, 1972, 256-266). به دلیل تفاوت‌های فردی، تأثیر اعمال «فشار»^{۲۷} محیط بر افراد متفاوت است، آنها گاه در تبعیت و گاه خلاقانه خارج از چارچوب‌های رفتاری قرارگاه رفتار می‌کنند (Schoggen, 1983). در مجموع، سینومرفی ساختارها در هر قرارگاه، قابلیت‌های رفتاری را ایجاد و چارچوب‌های رفتاری معینی را تحمیل می‌نمایند. افراد با درک این فرصت‌ها و محدودیت‌ها، رفتار نموده و محیط را داوری می‌کنند. کانتر^{۲۸} (1977) پرداختن به جزئیات در آمیختگی محیط- رفتار و شباهت‌های پنهان میان ساختار مکان و نحوه تجربه آن را برای فهم ساختار مفهومی مکان ضروری می‌داند (Abioso & Triya, 2017, 11). شکل ۱، تعاملات فرد- قرارگاه رفتاری و مفاهیم کلی نظریه سینومرفی را نشان می‌دهد. این شکل، دیدگاه بارکر (سینومرفی ساختارهای محیط اکولوژیک) و منتقدان او (در تشریح ابعاد فضای وجودی فرد و نتایج تعامل فرد- محیط) را جمع‌بندی می‌نماید و اجزای محیط اکولوژیک، بروز رفتار و چرخه‌های معناسازی^{۲۹} در این مدل را می‌توان با سه مؤلفه کالبد، فعالیت و معنا در «نظریه مکان» کانتر (۱۹۷۷) (پاک‌نژاد و لطیفی، ۱۳۹۷، ۶۱) متناظر دانست.

شکل ۱. تعاملات فرد- قرارگاه رفتاری و مفاهیم کلی نظریه سینومرفی

بسط نظریه سینومرفی به مطالعات انتقادی محیط جمعی

به دنبال طرح نظریات پسامدرن، موضوع «فضا» در علوم اجتماعی رونق گرفت و نگرش اجتماعی به فضا قوت یافت (ضرغامی و بهروز، ۱۳۹۴، ۹۰-۹۱). از جمله لوفور^{۳۰} (1991) در نقد زندگی روزمره سه نوع فضای مجزا را برشمرد: فضای پنداشته (بازنمود فضایی)^{۳۱}، فضای زیسته (بازنمود و بازتولیدشده)^{۳۲} و فضای دریافته (ادراک‌شده)^{۳۳} (حبیبی و برزگر، ۱۳۹۷، ۵۰-۵۱؛ غفاری، دوستی، بهزادفر و وریج‌کاظمی، ۱۳۹۷، ۷۲). از این‌رو، فضای جمعی بازنمود برخوردهای برنامه‌ریزی‌نشده در یک قلمروی خاص

فیزیکی است و مناسبات قدرت و روابط افراد - محیط به طور مداوم در حال تنظیم و تولید است. بازارهای محلی نمونه‌ای ملموس از قرارگاه‌های جمعی سرزنده و ظرف رفتارهای متنوع روزمره مردم محسوب می‌شوند و در آنها الگوهای رفتاری مردم عینی، قابل مشاهده و ثبت است. مفاهیم روان‌شناسانه از جمله سینومرفی محیط - رفتار در این مکان‌ها اهمیت می‌یابند. پژوهش‌های نصرتی (۱۳۹۴) در مورد نظام‌های شکل‌دهنده به بازار، تحقیقات سلطان‌زاده (۱۳۸۰)، سرابی (۱۳۸۹)، قاری‌پور (۱۳۹۶) و دیگران هرچند با رویکردی رفتارگرا انجام نشده، به تنوع واحدهای محیط - رفتار بازارهای ایرانی اشاره دارند. از این رو، بازار یک سینومرف چندقرارگاهی محسوب می‌شود.

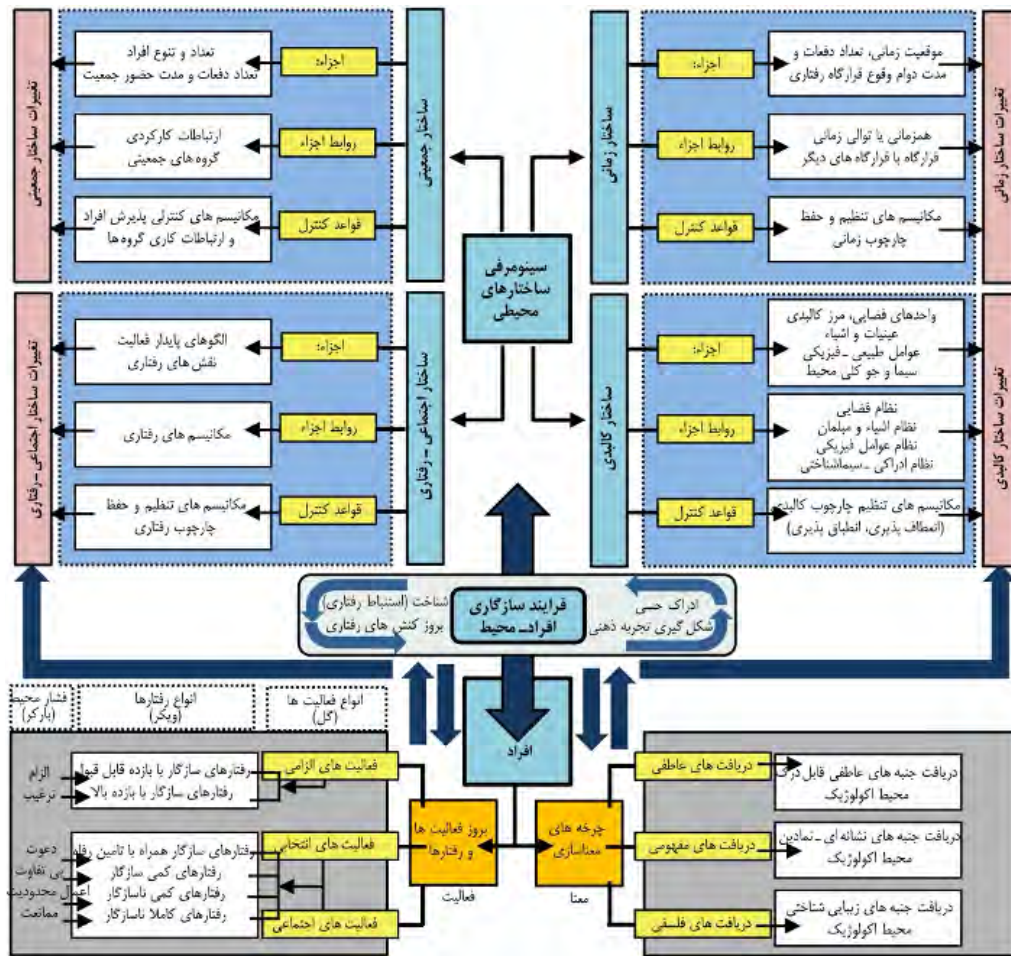
بررسی پیوندهای محیط - رفتار در پژوهش‌های مختلفی دنبال شده است. جیکوبز^{۳۴} (۱۳۸۸) به نحو مبتکرانه‌ای توجه را به موضوع تعامل فضای جمعی و زندگی جمعی جلب نموده است. پژوهش وایت^{۳۵} (۱۳۹۲) در مورد جریان زندگی اجتماعی در خیابان نیز در زمره نمونه‌های برجسته چنین تحقیقاتی است. با الهام از این دستاوردها، گل و سوار^{۳۶} (۱۳۹۳) روش‌های دقیقی برای مشاهده نظام‌مند رفتارهای محیطی تدوین نموده‌اند. به طور جزئی‌تر، لنگ (۱۳۹۱) با اشاره به برخی محیط‌های رفتاری، بیان می‌کند که در محیط‌های خرید فعالیت خرید و فروش یک پیوند مکان - رفتار به وجود می‌آورد و در طول یک زمان مشخص، الگوهای پایدار رفتار با نظارت فروشندگان و تحت کنترل برنامه در فضای چندبعدی بازار رخ می‌دهد (لنگ، ۱۳۹۱، ۱۲۸-۱۲۹). ابیوسو و تریادی (2017) نیز با تمرکز بر پیوند سینومرفیک کالبد - رفتار رخداد فعالیت‌های آئینی و غیرآئینی مردم در فضای جمعی را مورد پژوهش قرار داده‌اند.

مطالعات محیط - رفتار در پژوهش‌های داخلی به سه گروه طبقه‌بندی می‌شوند. گروه اول و دوم رابطه دوسویه ساختارهای محیط و رفتار را مدنظر دارند. گروه اول در حوزه طراحی محیطی بر ساختارهای کالبدی و گروه دوم در حوزه جامعه‌شناسی محیطی بر تفسیر تجربه زیسته تمرکز دارند. پژوهش‌های غفاری، دوستی، بهزادفر و وریج‌کاظمی (۱۳۹۷)، صالحی‌نیا و معماریان (۲۰۱۲) و قلعه‌نویی و جبل‌عاملیان (۱۳۹۷) در مورد محیط‌های معاشرت‌پذیر و حضورپذیر، همچنین بررسی‌های نورمحمدزاد و مکی‌نیری (۱۳۹۷) در مورد سینومرفی کالبد - رفتار در بازار محلی، پاک‌نژاد و لطیفی (۱۳۹۷) و حبیبی و برزگر (۱۳۹۷) درخصوص تحلیل رفتاری فضای شهری در زندگی روزانه در گروه اول قابل طبقه‌بندی هستند. تحقیقات عسگری، نصیرسلامی، سلطان‌زاده، و هاشم‌نژادشیرازی (۱۳۹۶) و وریج‌کاظمی (۱۳۹۲) با محوریت بازتولید اجتماعی محیط‌های خرید در گروه دوم قرار می‌گیرند. گروه سوم با صرف‌نظر از سایر ساختارهای محیط به تأثیر کالبد بر رفتار پرداخته‌اند. از جمله پژوهش‌های گروه سوم می‌توان به بررسی‌های رفتار - محیطی دلاکه، بهزادفر، قلعه‌نویی، و بختیاری‌نصرآبادی (۱۳۹۶) و باغبه، پورجعفر، و رنجبر (۱۳۹۳) اشاره نمود. این پژوهش از نتایج گروه اول و دوم بهره برده است.

چارچوب نظری پژوهش در شکل ۲ با مبنا قرار دادن سه مؤلفه اجزا، روابط اجزا و قواعد کنترل‌کننده این روابط، چهار ساختار محیط را معرفی نموده تا فهم نظریه بارکر را آسان‌تر سازد. به علاوه، روابط اجزا و قواعد کنترل‌کننده ساختارهای کالبدی، زمانی و جمعیتی که توسط بارکر به طور مستقیم معرفی نشده، براساس اشارات تلویحی بارکر یا منتقدان او تکمیل گردیده، تا چهار بنیان هم‌پایه در قرارگاه قابل شناسایی و تشخیص گردد.

به علاوه، این مدل با تمرکز بر فرایند درونی سازگاری افراد - محیط که ویکر (1972) آن را در چهار مرحله (ادراک حسی، شناخت، کنش رفتاری، چرخه‌های معناسازی) تشریح نموده، بر کنش متقابل افراد و محیط تأکید دارد که نتیجه آن، شکل‌گیری رفتارهای محیطی و داوری‌های ذهنی افراد نسبت به محیط است. سه‌گانه قرارگاه - رفتار - معنا در این مدل را نیز می‌توان با سه‌گانه مکان - فعالیت - معنا کانتز (1977)

متناظر دانست. زوج بردارهای عمودی در این مدل نشان می‌دهد که در روندی رفت‌وبرگشتی، تجارب رفتاری و عایدات ذهنی به‌دست آمده از محیط به زمینه ادراکی - شناختی افراد وارد می‌شوند و در نحوه تعاملات آینده آنها با محیط اثرگذار خواهد بود. همچنین، این مدل دسته‌بندی فعالیت‌ها^{۳۷} از نگاه گل و سوار (۱۳۹۳)، طیف رفتارها از دیدگاه ویکر^{۳۸} (۱۹۷۲) و نیز «اعمال فشار» قرارگاه بر رفتارها در نظریه بارکر (Walsh, 1973) را برای اشاره دقیق‌تر به رفتارهای محیطی موضوع بحث این نوشتار با یکدیگر تطبیق داده است. نهایتاً این مدل نشان می‌دهد که محیط اکولوژیک زنده و پویا است. از این رو، سینومرفی ساختارهای محیط متأثر از تجربه زیسته مردم دستخوش تغییر می‌شود. افراد برای هماهنگ‌سازی محیط با نیازهای نادیده گرفته شده خود، رفتارهای پیش‌بینی نشده و خلاقانه بروز می‌دهند. این تغییرات می‌تواند یک معیار معتبر برای تحلیل کارکرد محیط جمعی از منظر استفاده باشد.

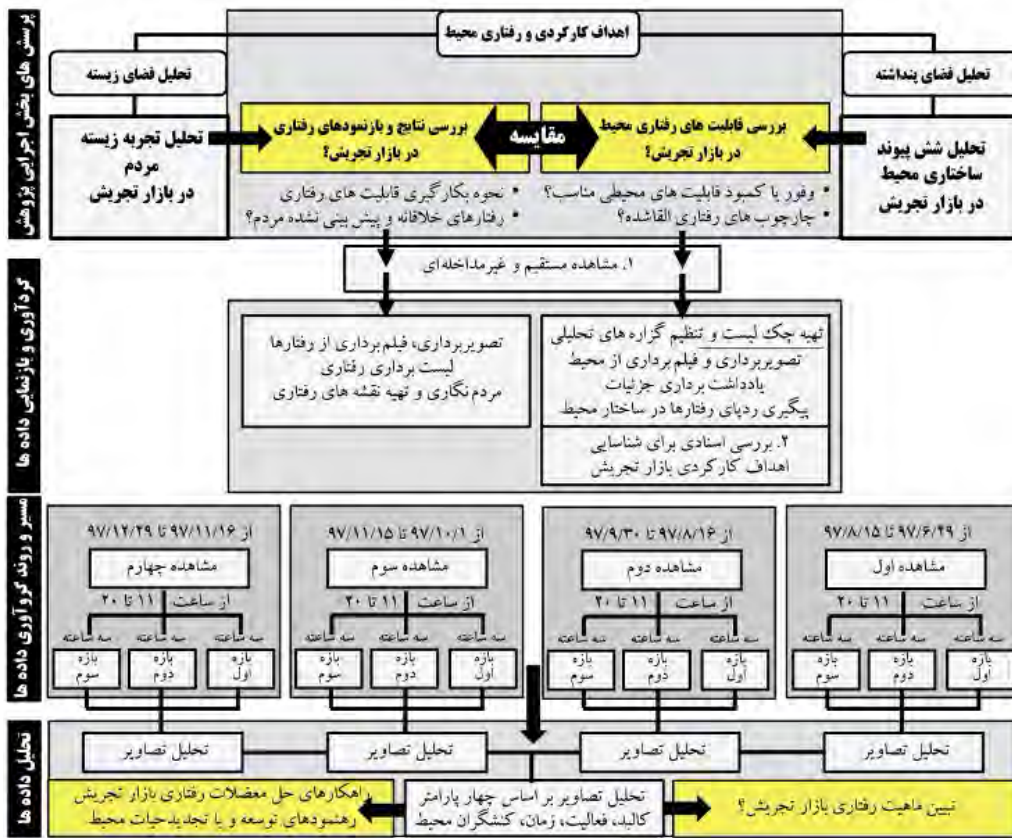
شکل ۲. چارچوب نظری پژوهش (مؤلفه‌ها و شاخص‌های سینومرفی در تحلیل محیط انسان‌ساخت جمعی)

روش‌شناسی پژوهش

به‌منظور کاربرد نظریه سینومرفی در تحلیل محیط‌های جمعی که هدف کلی این تحقیق است و براساس مدل به‌دست آمده پژوهش، ساختارهای محیطی و شیوه‌های استفاده فضا در زمینه بازار محلی تجریش به‌عنوان نمونه موردی و یک محیط سرشار از الگوهای رفتاری متنوع مورد بررسی قرار گرفته است. این

پژوهش از نوع کاربردی است که با رویکردی کیفی و به روش توصیفی - تحلیلی به کمک فنون بررسی اسنادی، مردم‌نگاری و مشاهدات میدانی مستقیم و غیرمداخله‌ای به موارد فوق می‌پردازد و مجموعه اصول روش شناختی گل و سوار (۱۳۹۳) در این پژوهش به کار گرفته شده است. اطلاعات جمع‌آوری شده، با روش استدلال و استنتاج منطقی تحلیل و تفسیر گردیده‌اند. بدین ترتیب این پرسش‌های جزئی دنبال شده است: (۱) سینومرفی محیط اکولوژیک بازار تجریش چگونه قابل ارزیابی است؟ (۲) قابلیت‌های رفتاری منتج از سینومرفی محیط در تجربه زیسته مردم چه بازنمودهای رفتاری پیدا کرده است؟ تا چه حد انتظارات رفتاری جدید را برآورده کرده و یا بازتولید اجتماعی یافته است؟

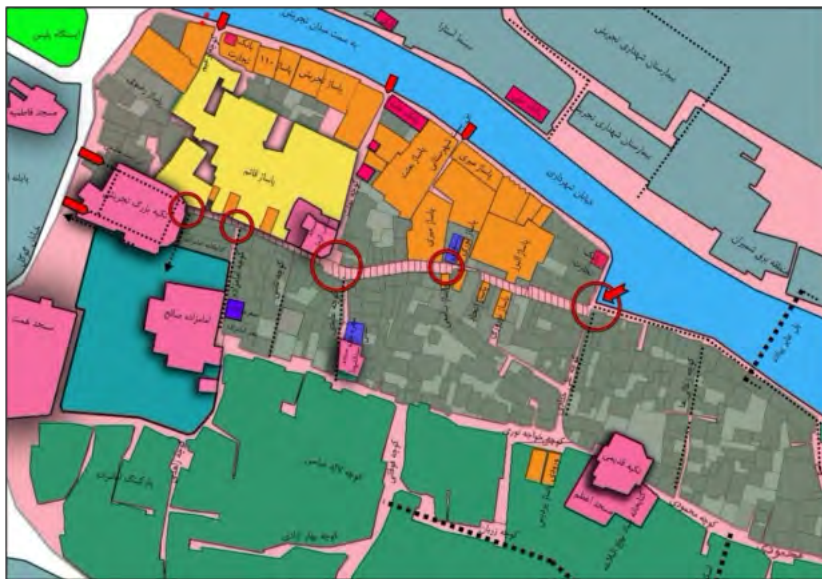
مدت زمان شش ماهه این پژوهش به چهار بازه حدوداً برابر (۴۵ روزه) تقسیم شده است. برای پوشش دادن شرایط احتمالی مؤثر بر مشاهدات رفتاری، در انتخاب زمان مشاهده به شرایط جوی، تعطیلات آخر هفته، مناسبت‌های آئینی و یا وقایع غیرمنتظره توجه شده است. در هر بازه مشاهده، میدان در شلوغ‌ترین زمان شبانه‌روز (۱۱ صبح تا ۸ شب) و در سه مقطع زمانی مجزای سه‌ساعته، به‌طور پیوسته با روش‌های مختلف به‌ویژه عکس‌برداری و فیلم‌برداری تحت نظر قرار گرفته است. در هر مقطع، سه قطعه از راسته بازار و رسته‌های منضم به آن تحت مشاهده قرار گرفته‌اند. بر اساس ۳۰ برداشت برگزیده پیوسته یا غیرپیوسته در هر بازه فیلم‌برداری، علاوه بر عکس‌برداری مقطعی در مقاطع سه‌ساعته روز، به ماهیت رفتاری محیط پرداخته شده است. بررسی روابط میان چهار پارامتر کالبد، فعالیت، زمان و کنشگران محیط که موضوع رفتار آنها را به یکدیگر پیوند داده، به‌ویژه ارتباط کالبد-رفتار در استخراج داده‌ها و تحلیل تصاویر محور توجه قرار گرفته است. شکل ۳ مدل روش شناختی پژوهش را نشان می‌دهد.

شکل ۳. مدل روش شناختی پژوهش

معرفی نمونه مورد تحقیق

بازار تجریش از معدود آثار بجا مانده از تجریش قدیم و از بازارهای قدیمی در منطقه شمیرانات تهران است که از میدان تجریش آغاز می‌شود و تا نزدیکی میدان قدس ادامه می‌یابد. مجاورت با مرقد امامزاده صالح (ع) و نیز تکیه بزرگ تجریش با قدمت دوست و بیست ساله، علاوه بر کمک به شکل‌گیری این بازار محلی به رونق فعلی آن نیز کمک نموده است. این مکان در طول زمان مسقف گردیده و در حال حاضر، چهارصد باب حجره، دو ورودی اصلی و چند ورودی فرعی دارد. احداث پاساژهای متعدد در بافت تاریخی آن اختلال ایجاد کرده، اما حجره‌های آن حال و هوای قدیمی خود را کاملاً در تضاد با روحیه مدرن شهری حفظ نموده‌اند. به علاوه، در این بازار محلی به عنوان یکی از جاذبه‌های تهران، می‌توان شهروندان، مسافران، گردشگران داخلی و خارجی را یافت. زیرا هیجان و تکاپوی زندگی روزمره در آن جریان دارد. محیط شلوغ و پر جنب و جوش، تنوع کالاهای روزمره و اصناف بازار، رستوران‌ها، کبابی‌ها و سفره‌خانه‌های سنتی و میدان میوه و تره‌بار، هم برای خرید و هم پرسه‌زنی دور از هیاهوی شهر جاذبه دارد. تغییر ناگهانی آن‌همه تکاپوی زمینی و رنگارنگ به آرامش سفید و سبز امامزاده، بوی خوراکی‌ها و چهره‌های متمرکز بر اجناس، همگی گردشگر ناآشنا را غافلگیر می‌کند. برخلاف بازار بزرگ تهران که دارای وسعت زیاد کالبدی، تنوع کارکردی در مقیاس شهر و عمده‌فروشی‌های متعدد است، بازار تجریش نمونه کوچک و محلی محسوب می‌شود و صرفاً به غرفه‌های خرده‌فروشی اختصاص دارد. از آنجاکه این مکان تاریخی به عنوان یک قرارگاه جمعی محبوب و سرزنده شهر با الگوهای رفتاری جدید سازگار گردیده، زمینه آموزنده‌ای برای به‌کارگیری نظریه سینومرفی در تحلیل محیط و شناسایی قابلیت‌های رفتاری آن و نیز جستجوی رهنمودهایی برای حفظ و توسعه چنین قرارگاه‌هایی در شهرها است.

شکل ۴. موقعیت و دسترسی‌های بازار تجریش و قرارگاه‌های رفتاری پیرامون آن

یافته‌های پژوهش

طبق مدل روش‌شناختی پژوهش، بازار تجریش در چهار مقطع زمانی معین که محیط متأثر از مناسبت‌های آئینی یا فصلی بیشترین تنوع رفتاری را به نمایش می‌گذارد، مورد مشاهده قرار گرفته است. جدول ۱ نشان می‌دهد که در چهار مشاهده میدانی، فعالیت‌ها و نقش‌های رفتاری، علاوه بر ویژگی‌های جمعیت‌شناختی

باشندگان بازار تغییرات مشهودی پیدا نموده است. ساختار اجتماعی بازار تنها در روزهای مناسبی محرم محدودیت‌های رفتاری ویژه‌ای برای نحوه حرکت و توقف اعمال می‌کند. همچنین با افزایش ازدحام جمعیت در برخی ایام، حجره‌داران برای افزایش نظارت رفتاری تدابیری نظیر کوتاه نمودن مکالمات، ممانعت از ورود افراد به حجره‌ها و یا لمس اجناس را به کار می‌گیرند. اما به‌طور کلی، نظارت بر رفتارها نامحسوس است و غالباً رفتارها به‌صورت خودانگیخته توسط مردم کنترل می‌شود. تنها در برخی بخش‌ها از جمله تیمچه، دوربین‌ها و بلندگوها احساسی از نظارت پنهان را القا می‌نمایند. در مجموع، ساختار اجتماعی بازار که توسط اصناف قدیمی، شهرداری و متولیان بخش‌های مذهبی تعیین می‌شود، در پذیرش فعالیت‌ها، رفتارها و نقش‌های رفتاری متنوع انعطاف‌پذیری زیادی دارد. حضور آزادانه اقشار مختلف در قالب خریدار و پرتال‌زن، اختیارات زیاد فروشندگان در نحوه نمایش اجناس، امکان حضور دست‌فروشان، هنرمندان دوره‌گرد و فعالان اجتماعی و مواجهه با رخداد‌های غیرمنتظره در هر بار مشاهده محیط، متأثر از این ویژگی ساختار اجتماعی است و محیطی غیررسمی، خودمانی و پیش‌بینی‌ناپذیر ایجاد نموده است که به همه تعلق دارد و انحصاری نیست.

جدول ۱. مقاطع زمانی مشاهده بازار تجریش و تغییر ساختارهای اجتماعی و جمعیتی محیط

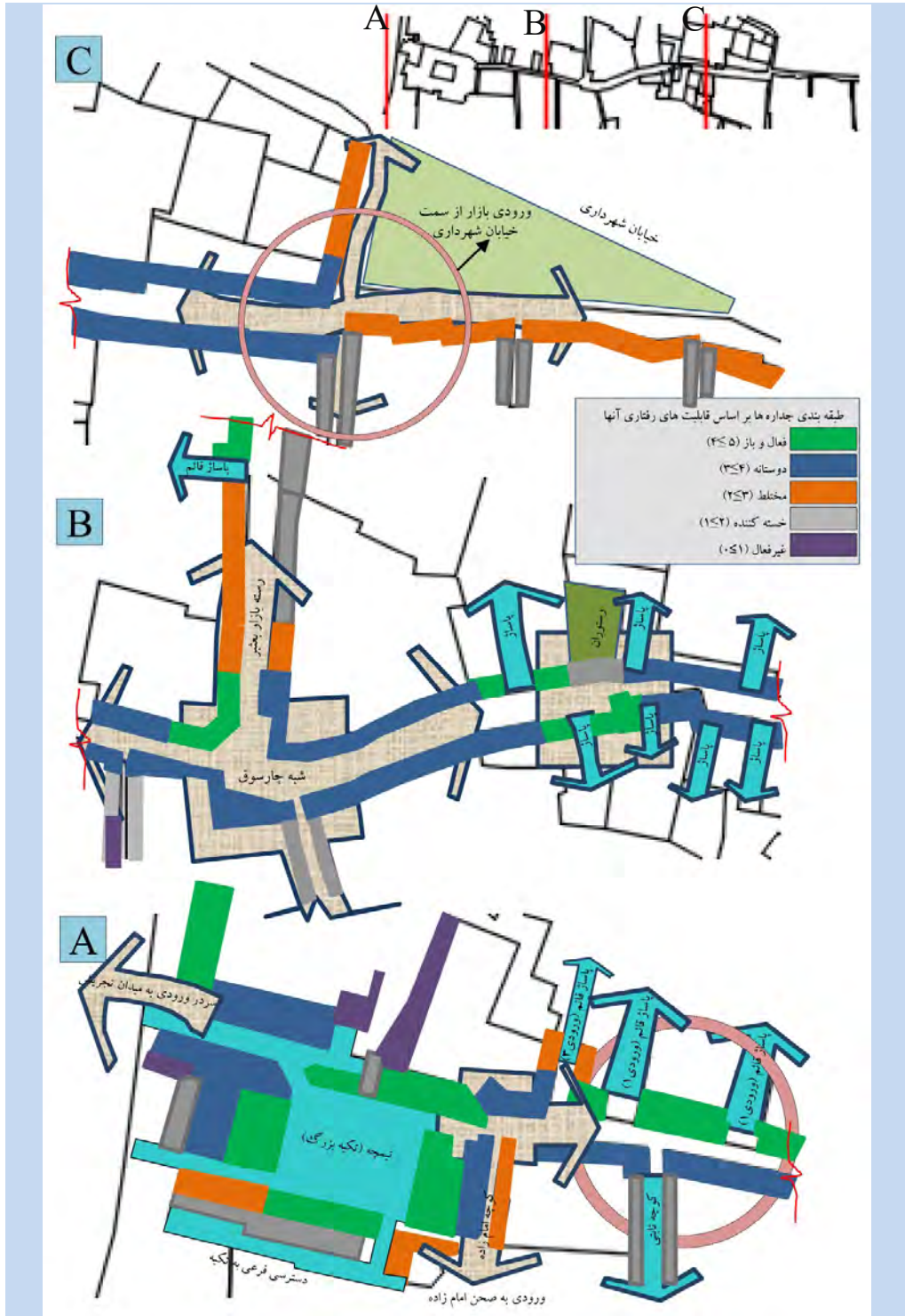
مشاهده دوم: یک روز عادی پایان هفته و یک روز پیش از شب یلدا	مشاهده اول: برگزاری مراسم تعزیه‌خوانی و سوگواری در تکیه بزرگ و کوچک، مقارن با ایام پایانی تعطیلات تابستانی و شروع مدارس
رونق خریدهای کلی خانگی برای آخر هفته رونق خرید برای مراسم شب یلدا	محدود شدن فعالیت خرید در ایام سوگواری، تغییر کامل فضای تیمچه اعمال محدودیت‌های ویژه رفتاری در روزهای سوگواری محرم رونق حراجی‌های فصلی و دست‌فروشی‌های پیرامون بازار در روزهای غیرمناسبتی تغییرات اندک محصولات (رونق کالاهای آموزشی و پوشاک فصلی) افزایش حضور گردشگران داخلی در ایام پایانی تعطیلات فراغت بیشتر زنان خانه‌دار برای حضور در ساعات میان روز کاهش حضور نوجوانان و جوانان در برخی ساعات
مشاهده چهارم: یک روز عادی پایان هفته و نزدیک به آغاز سال نو	مشاهده سوم: یک روز عادی سرد پایان هفته، تعطیلات غیررسمی دانشجویی
تنوع کالاهای جدید ویژه مراسم تحویل سال و آغاز سال نو افزایش فعالیت‌های انتخابی و اجتماعی (آئین‌های نوروزی و آوازخوانی سنتی) افزایش تنوع جمعیتی (جنب‌وجوش ماه‌های پایانی سال و نزدیک شدن به نوروز) حضور مسافران نوروزی و رونق خرید محصولات سنتی	افت اندک فعالیت بازار و استقبال جمعیت از حضور در ساعات گرم روز محدود شدن اندک تنوع فعالیت‌ها و رفتارها جذابیت ارائه محصولات و خوراکی‌های کمیاب فصلی حضور بیشتر جوانان در بازه تعطیلات غیررسمی دانشجویی

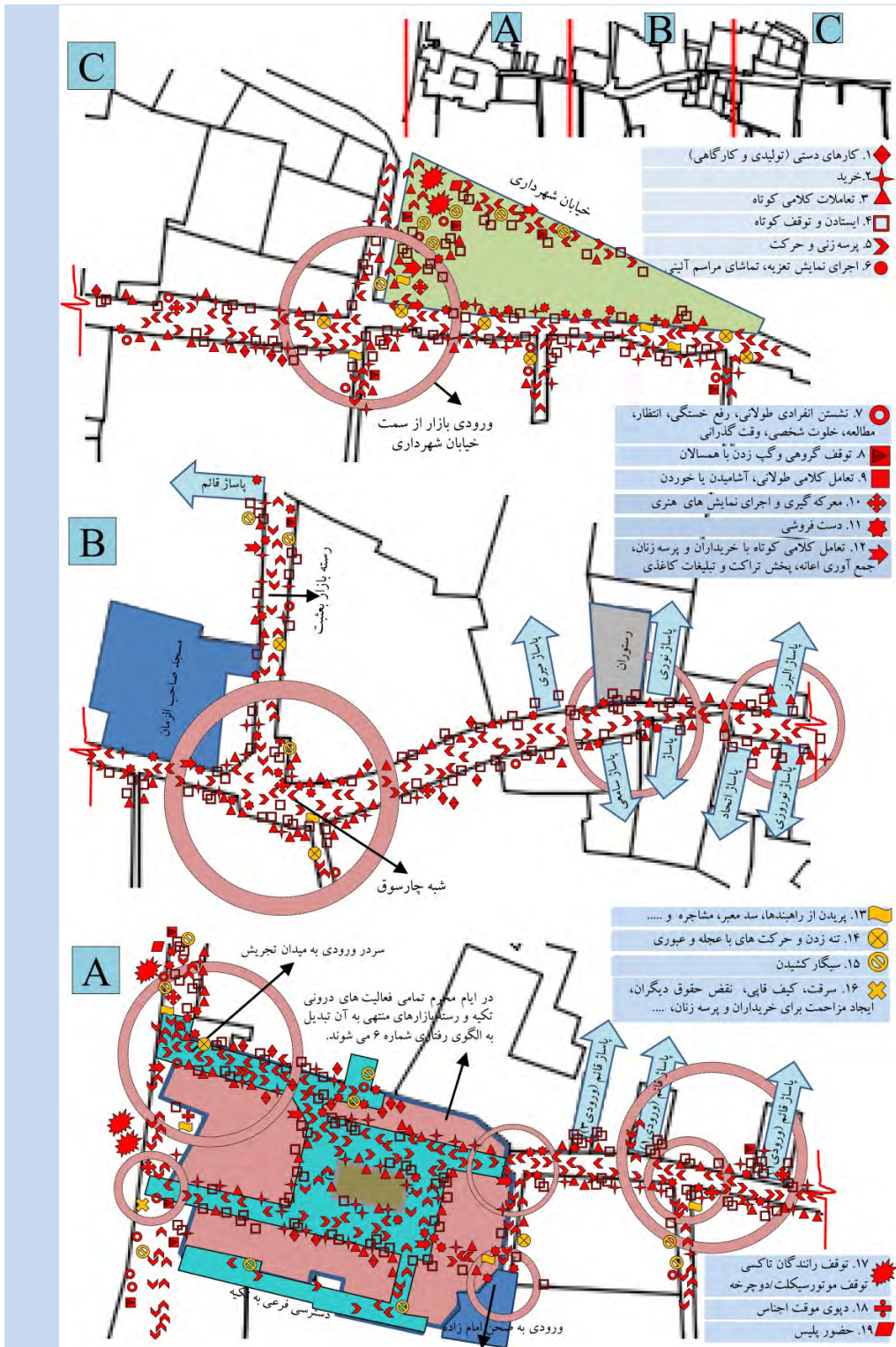
از سوی دیگر، این بازار محلی تمامی روزهای هفته و ایام سال برپا می‌شود و بعد از بیمارستان تجریش و ایستگاه مترو، طولانی‌ترین بازه زمانی فعالیت (در حدود ۱۵ ساعت) را دارد. علاوه بر قرارگاه‌های بلافصل بازار، فعالیت برخی قرارگاه‌های غیرهمجوار مانند مدارس و مراکز آموزش عالی بیشترین تأثیر را بر تغییر ساختار زمانی بازار تجریش دارد. بنا به شرایط مساعد جوی، تعطیلات رسمی یا تحصیلی، ساعات فعالیت بازار در حدود یک تا دو ساعت تا پاسی از شب افزایش می‌یابد. تنها در شرایط بحرانی و ویژه ممکن است ساختار زمانی دستخوش تغییرات جدی شود. به‌علاوه، در مشاهده محیط بازار اجزای کالبدی از جمله قابلیت جداره‌های داخلی و پیرامونی در جذب فعالیت‌ها و رفتارها مورد بررسی قرار گرفت. با الهام از طبقه‌بندی جداره‌ها توسط یان گل (گل و سوار، ۱۳۹۳، ۱۰۵)، معیارهای پنجگانه در سه دسته کلی مطابق جدول ۲ برای ارزیابی جداره‌ها تنظیم گردید. براساس این معیارها، کیفیت جداره‌های بازار بررسی و در شکل ۵ نشان داده شده است.

جدول ۲. معیارهای ارزیابی جداره‌ها در بازار تجریش

ارزیابی جداره: یک امتیاز برای هر یک از ویژگی‌ها، جمعاً پنج امتیاز	ویژگی‌های تأثیرگذار جداره	قابلیت رفتاری جداره
	نفوذپذیری جداره	توان مرزبندی قلمروهای کار کردی (فعالیت‌های ضروری) قابلیت انعطاف‌پذیری جداره برای تلفیق فعالیت‌های همخوان و جداسازی فعالیت‌های ناهمخوان قابلیت انطباق‌پذیری جداره با تغییر فعالیت‌ها
فعال و باز (۵ ≤ ۴)	فرم جداره (فرورفتگی و پیش‌آمدگی)، جزئیات کافی و مصالح مناسب جداره	توان جذب فعالیت‌های ظریف و خلاقانه (فعالیت‌های انتخابی)
دوستانه (۴ ≤ ۳)	مفصل‌بندی افقی و عمودی	توان تقویت تعاملات کلامی (فعالیت‌های اجتماعی)
مختلط (۳ ≤ ۲)	نفوذپذیری فیزیکی و بصری جداره	توان تقویت تعاملات غیرکلامی (فعالیت‌های اجتماعی)
خسته‌کننده (۲ ≤ ۱)		
غیرفعال (۱ ≤ ۰)		

به‌علاوه، با کمک لیست‌برداری رفتاری طی مشاهدات انجام شده، ۱۹ الگوی رفتاری شناسایی و در سه دسته رفتارهای ضروری، انتخابی و اجتماعی سازگار یا ناسازگار طبقه‌بندی گردید. شکل ۶ موقعیت رخداد این الگوهای رفتاری را نشان می‌دهد. همچنین، نقش اجزای ساختار کالبدی در بروز ۱۶ الگوی رفتاری منتخب که در داخل بازار مشاهده گردیده‌اند، در شکل‌های ۷ و ۸ مورد اشاره قرار گرفته است.

شکل ۶. نقشه رفتاری و موقعیت رخداد الگوهای پایدار رفتار در بازار تجریش

شکل ۷. تأثیر سینومرفی ساختارهای کالبدی-اجتماعی بازار تجریش بر وقوع فعالیت ها و رفتارهای ضروری

تسهیلات ساختار اجتماعی برای بروز رفتار انتخابی سازگار

حضور مردم در فضای جمعی مشوق وقوع رفتارهای ایستا است. بازار مشوق و پذیرای خلافت های رفتاری است. در ساختار اجتماعی بازار متعلق به مردم است و انحصاری نیست.

موانع ساختار کالبدی برای بروز رفتار انتخابی سازگار

حذف هرگونه مبلمان و موانع برای جریان حرکت کمبود تسهیلات نشستن و ایستادن طولانی (بیسکت ها و ...) عدم وجود عقب نشستگی ها و فرصت های مکث (ضعف جداره ها و گره ها در طول مسیر راسته بازار)

فعالیت ها و رفتارهای انتخابی و اجتماعی سازگار

۷. نشستن انفرادی طولانی، رفع خستگی، انتظار، مطالعه روزنامه، چک کردن تلفن همراه، لذت بردن از آفتاب و منظره و خلوت شخصی، وقت گذرانی

۸. ایستادن یا نشستن گروهی و گپ زدن یا همسالان آشنا یا غریبه

۹. نشستن برای تعامل کلامی و طولانی و آشامیدن یا خوردن با دوستان و آشنایان (در فضای جمعی)

تسهیلات ساختار اجتماعی برای بروز رفتارهای سازگار

حمایت کسبه و متولیان قرارگاه های مذهبی از خرده فروشان و دست فروشان و دوره گردان بازار

موافقت مشروط شهرداری از نهادهای متولی و تاثیرگذار بازار فرصت های برخورد با مردم در مسیرهای پرتردد

مشوق های ساختار کالبدی برای بروز رفتارهای سازگار

فرم جداره ایله: فرورفتگی و پیش آمدگی لبها و کنجها برای نشستن موقت

امکانات جداره (ترده ها، بلکانها) برای نمایش کالا

کنج های دنج برای نشستن موقت و مشرف به مسیر تردد

محوطه های سایه دار و ستون دار رواق ها، لبه پله ها و جدول ها

فعالیت ها و رفتارهای انتخابی و اجتماعی سازگار

۱۰. معرکه گیری و اجرای نمایش های هنری

۱۱. دست فروشی اقلام و خدمات ارزان قیمت، فروش نذری و غذای کبوتران، فال، اجناس توبیرانه، خوراکی های فصلی، واکس زدن کفش، ...

۱۲. تعامل کلامی کوتاه با خریداران و پرسه زنان، جلب اعتماد و دریافت آغازه برای فعالیت های خیریه، پخش تراکت و تبلیغات کاغذی

تسهیلات ساختار اجتماعی در پیشگیری از رفتارهای ناسازگار

نظارت نامحسوس اصناف و حجره داران بر کلیه بخش ها حضور اتوبه جمعیت در بخش های مختلف بازار و نظارت خودانگیزه مردم در کنترل رفتارهای ناسازگار

واگذار کردن استفاده کلیه بخش های کالبدی به فعالین بازار، رفع نقاط خلوت و مستعد رفتارهای ناهنجار

تسهیلات ساختار کالبدی در پیشگیری از رفتارهای ناسازگار

نفوذپذیری جداره ها: حذف موانع فیزیکی و برترین ها

غرض کم مسیر راسته بازار و اشراف کامل حجره داران به محیط، افزایش نظارت رفتاری

فعالیت ها و رفتارهای ناسازگار

۱۳. پریدن و عبور کردن از راهبندها و موانع حرکتی برای کوتاه کردن مسیر، سد معبر، مشاجره و ...

۱۴. تنه زدن و حرکت های با عجله و عبوری

۱۵. سیگار کشیدن

۱۶. سرقت، کیف قاپی، نقض حقوق دیگران، ایجاد مزاحمت برای خریداران و پرسه زنان ...

درصد وقوع رفتار طی مشاهدات:

۱۰۰-۸۰ درصد: بسیار زیاد (پر رونق)

۶۰-۴۰ درصد: متوسط

۲۰-۰ درصد: نادر (کم رونق)

فعالیت ها و رفتارهای ناسازگار

۱۳. پریدن و عبور کردن از راهبندها و موانع حرکتی برای کوتاه کردن مسیر، سد معبر، مشاجره و ...

۱۴. تنه زدن و حرکت های با عجله و عبوری

۱۵. سیگار کشیدن

۱۶. سرقت، کیف قاپی، نقض حقوق دیگران، ایجاد مزاحمت برای خریداران و پرسه زنان ...

شکل ۸. تأثیر سینومرفی ساختارهای کالبدی - اجتماعی بازار تجریش بر وقوع رفتارهای انتخابی و اجتماعی سازگار یا ناسازگار

با توجه به چارچوب نظری پژوهش (شکل ۲)، می توان محیط اکولوژیک بازار را از طریق بررسی شش پیوند موجود میان ساختارهای چهارگانه آن ارزیابی نمود. بر این اساس، جدول ۳ الگویی برای بررسی پیوندهای سینومرفیک میان ساختارهای محیطی بازار تجریش فراهم نموده است. گزاره های ارزیابی با تمرکز بر نارسایی های احتمالی محیط با جملات منفی تنظیم شده اند تا به دور از پیش داوری های اولیه نسبت به محیط و تمرکز بر مشکلات احتمالی و یا قابلیت های آن، پیوندهای سینومرفیک محیط را ارزیابی نمایند. بدین ترتیب، قوت و ضعف جفت پیوندهای سینومرفیک و هم افزایی آنها قابل تحلیل خواهد بود (جدول ۳).

جدول ۳. ارزیابی پیوند سینومرفیک ساختارهای محیطی بازار تجریش (در همسویی با برنامه کارکردی آن) بر اساس چارچوب نظری پژوهش

نتیجه ارزیابی	بررسی میزان پیوند سینومرفیک	ساختارهای محیطی
☒	۱- تعداد دفعات برگزاری و مدت زمان فعالیت قرارگاه در برنامه زمان آن، اوقات آزاد و دلخواه گروه‌های مختلف افراد برای حضور در قرارگاه را نادیده گرفته است.	زمان-جمعیتی
☒	۲- توالی، تداخل یا فاصله زمانی نامطلوب قرارگاه با قرارگاه‌های مرتبط دیگر منجر به اتلاف زمان افراد و یا اجبار به انتخاب و محرومیت آنها از قرارگاه شده است.	
☒	۳- قواعد نظربخشی شروع و پایان فعالیت قرارگاه، با چارچوب جمعیتی برای پذیرش و دسترسی افراد به قرارگاه هماهنگی ندارد.	
☒	۴- یا بالعکس، به دلیل قواعد محدودکننده نحوه پذیرش و حضور افراد، برخی بازه‌های زمانی فعالیت قرارگاه ناکارآمد شده است.	
☐	۵- ساختار زمانی قرارگاه، اجرای الگوهای فعالیت را مختل می‌کند. از جمله، عدم تفکیک زمانی فعالیت‌های ناسازگار درون قرارگاه، ایفای نقش‌های رفتاری را دشوار نموده است.	زمان-اجتماعی
☒	۶- توالی، تداخل و یا فاصله زمانی فعالیت قرارگاه با قرارگاه‌های رفتاری دیگر شهر بروز رفتارهای ناهنجار را افزایش داده است.	
☒	۷- ضعف قواعد کنترل ساختار زمانی قرارگاه، برنامه نظارتی کنترل رفتارها را مختل کرده است.	
☒	۸- یا بالعکس، ساختار زمانی فرصت‌های متنوع فعالیت و رفتار افراد را فراهم کرده، اما حدود چارچوب‌های رفتاری تعیین‌شده امکان استفاده از این فرصت‌ها را سلب نموده است.	
☒	۹- چارچوب تعیین‌شده برای نحوه پذیرش، حضور و روابط کارکردی افراد، از کیفیت اجرای فعالیت‌ها و ایفای نقش‌های رفتاری متنوع در قرارگاه کاسته است.	
☒	۱۰- چارچوب‌های جمعیتی، رفتارهای سازگار را کاهش و رفتارهای ناسازگار را افزایش داده است.	اجتماعی-کالبدی
☒	۱۱- چارچوب‌های جمعیتی قرارگاه، برنامه نظارتی کنترل رفتارها را مختل کرده است.	
☒	۱۲- یا بالعکس، ساختار اجتماعی قرارگاه مشوق حضور افراد مطابق با ساختار جمعیتی برنامه‌ریزی شده آن نیست.	
☐	۱۳- نفوذپذیری مرزهای کالبدی یا مانع‌تراشی فیزیکی ورود و خروج با چارچوب‌های جمعیتی قرارگاه همخوانی ندارد.	کالبدی-جمعیتی
☐	۱۴- کیفیت حضور عوامل طبیعی، عناصر معماری، چیدمان تجهیزات و جوسیمانشناختی قرارگاه مشوق حضور افراد مطابق با چارچوب‌های جمعیتی آن نیست.	
☒	۱۵- عدم انعطاف‌پذیری مرزهای کالبدی قرارگاه، امکان کنترل چارچوب جمعیتی را نمی‌دهد.	
☒	۱۶- یا بالعکس، محدودیت‌های چارچوب جمعیتی قرارگاه فرصت بهره‌مندی از امکانات کالبدی آن را از برخی گروه‌های جمعیتی سلب می‌نماید.	
☐	۱۷- کیفیت نفوذپذیری مرزهای کالبدی، نظم زمانی برنامه‌ریزی‌شده قرارگاه را مختل می‌ماید.	کالبدی-زمانی
☐	۱۸- کیفیت بهره‌گیری از عوامل طبیعی، عناصر معماری، چیدمان تجهیزات و نشانه‌پردازی در قرارگاه بر بهینه‌کردن موقعیت زمانی، میزان و مدت فعالیت قرارگاه، و فراهم‌کردن امکان درک موقعیت و گذر زمانی حین حضور در قرارگاه اثربخش نیست.	
☒	۱۹- عدم انعطاف‌پذیری مرزهای کالبدی قرارگاه، امکان انطباق‌پذیری فضا با تغییرات برنامه زمانی قرارگاه و کنترل و نظربخشی مجدد را میسر نمی‌کند.	
☒	۲۰- یا بالعکس، محدودیت‌های زمانی تعیین‌شده در برنامه قرارگاه، فرصت بهره‌مندی از امکانات کالبدی آن را از برخی گروه‌های جمعیتی سلب می‌نماید.	
☐	۲۱- ساختار کالبدی قرارگاه مشوق تنوع فعالیت‌ها نیست. تناسب و فرم جداره‌ها، لبه‌ها و کنج‌ها:	
☐	- بر تفکیک قلمروهای کارکردی و مرزبندی فعالیت‌ها و بهبود انجام آنها اثربخش نیست.	
☒	- توان جذب فعالیت‌های انتخابی و اجتماعی خلاقانه افراد در محیط را ندارند. (مانند دست‌فروشی، آوازه‌خوانی و نوازندگی دوره‌گرد، نمایش هنری)	
☒	- امکان تعاملات اجتماعی (کلامی، غیرکلامی) کسبه، خریدار و پارسه‌زن را فراهم نمی‌کنند.	
☐	۲۲- ضعف بهره‌گیری از عوامل طبیعی و محرک‌های حسی، و عدم تأمین شرایط آسایش، عدم بهره‌گیری از جزئیات زیباشناختی فرمی، امکان زمینه‌سازی رفتارهای سازگار (مانند خرید، پرسه‌زنی، تماشا و تعاملات غیرکلامی) کاسته است.	کالبدی-اجتماعی
☒	۲۳- ضعف بهره‌گیری از تجهیزات و مبلمان‌ها یا آرایش نامناسب آنها در قرارگاه از امکان زمینه‌سازی رفتارهای سازگار (مانند توقف و استراحت کوتاه، تعامل کلامی طولانی) کاسته است.	
☐	۲۴- ضعف پیکربندی فضا، عناصر معماری (به‌ویژه کف و جداره‌ها)، میزان روشنایی و الگوی حرکتی، نظارت رفتاری را مختل می‌کند و بروز رفتارهای ناسازگار (ایجاد مزاحمت، تنه‌زدن، سرقت، جیب‌بری، سیگارکشیدن، زلزدن را افزایش می‌دهند.	
☒	۲۵- ضعف نشانه‌پردازی در قرارگاه استنباط نحوه رفتار در محیط را برای افراد را دشوار می‌سازد.	
☒	۲۶- قواعد کنترل و عدم انعطاف‌پذیری مرزهای کالبدی قرارگاه، امکان انطباق‌پذیری فضا با تغییر کارکرد فضا و رفتارها را میسر نمی‌کند. (به‌طور مثال: امکان تبدیل کارکرد محیط از خریدوفروش به برگزاری مراسم آیینی)	

راهنمای جدول: صدق می‌کند. تا حدودی صدق می‌کند. صدق نمی‌کند.

تحلیل یافته‌ها

مشاهدات میدانی بازار تجریش و بررسی اسنادی پژوهش‌های مرتبط در زمینه مطالعه بازارهای ایرانی نشان می‌دهد همانند نمونه‌های متنوع بازارهای محلی، بازار تجریش شبکه‌ای از روابط را به نمایش می‌گذارد که از این طریق، مبادلات کالا، سرمایه، اطلاعات و تعاملات اجتماعی در آن جریان می‌یابد. تأمین نیازهای زندگی روزمره، رونق‌بخشی به تجارت، تولیدات محلی و برخورد‌های اجتماعی و نیز تقویت قرارگاه‌های بلافصل از طریق تأمین امنیت و آسایش محیطی را می‌توان از اهداف گنجانده شده در برنامه کارکردی این بازار محلی به‌شمار آورد. با این‌همه، در حال حاضر این بازار عرصه فراغت و قلمرو کنش‌های اجتماعی، تعامل و تجربه‌های متنوع نیز هست. مقایسه پیوندهای موجود میان ساختارهای محیطی بازار تجریش (جدول ۳) نشان می‌دهد این محیط تنوعی از پیوندهای سینومرفیک را برای جهت‌دهی رفتارها و تأمین اهداف یاد شده ایجاد نموده است. به‌علاوه، به‌نظر می‌رسد پیوند ساختار کالبدی با ساختارهای

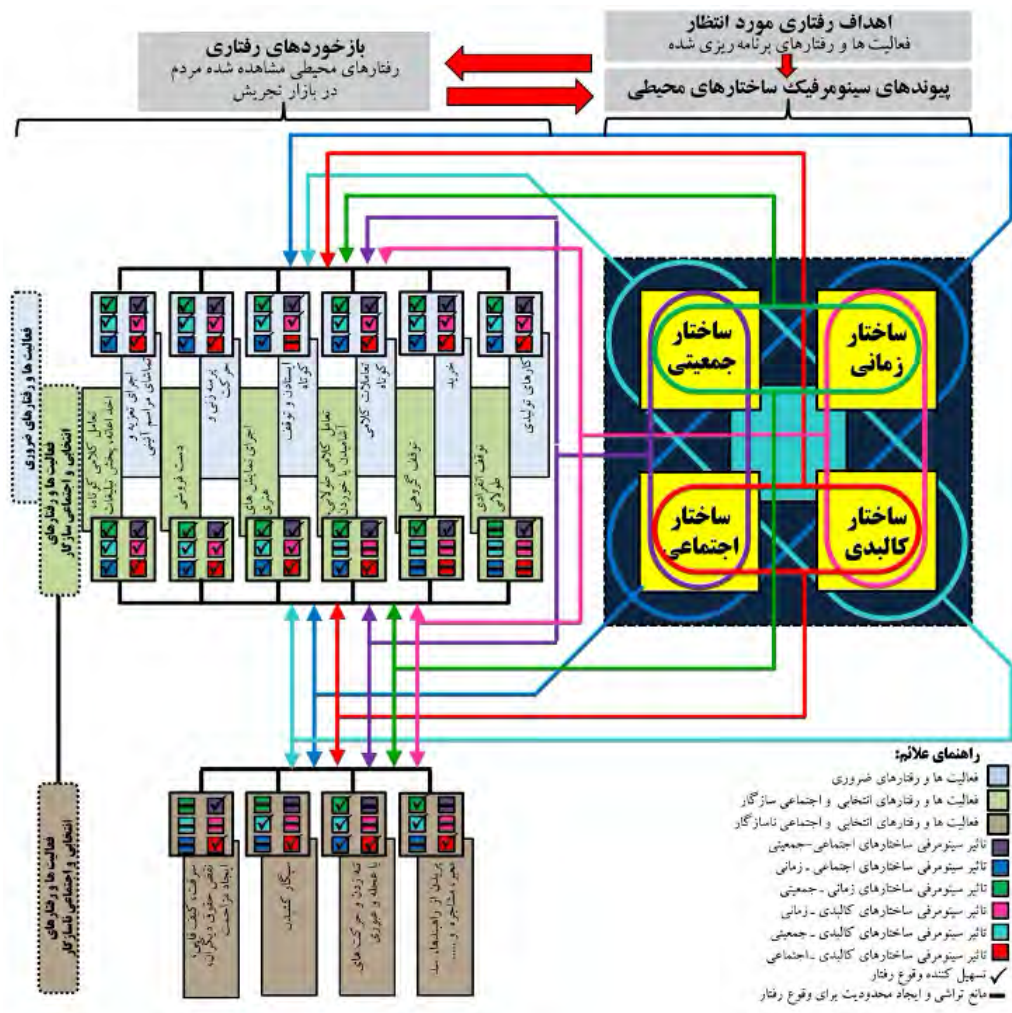
سه‌گانه دیگر به‌ویژه ساختار اجتماعی بازار، به‌نحو بارزتر و مشهودتری در زمینه‌سازی رفتارهای سازگار با برنامه کارکردی و نیز معضلات رفتاری محیط نقش دارد.

از سوی دیگر، انعکاس و بازنمود کیفیت پیوندهای ساختاری در کنش‌های رفتاری مردم در بازار تجریش نشان می‌دهد رفتارهای محیطی تحت‌تأثیر پیوندهای سینومرفیک محیطی فیزیکی به خود گرفته‌اند و از الگوهای پایدار و معینی پیروی می‌کنند. به‌طور کلی، نحوه بهره‌برداری مردم از قابلیت‌های رفتاری محیط بازار تجریش را می‌توان در قالب چهار حالت خلاصه نمود:

(۱) به‌کارگیری و تبعیت از قابلیت‌ها: به‌طور نمونه، کرکره‌های بالارونده و تغییرپذیری جداره‌های درونی و بیرونی مورد استقبال پره‌زن‌ها و خریداران مشتاق و کنجکاو برای دید زدن و لمس کالاها و اجناس قرار گرفته است. توقف‌های کوتاه و تعاملات مؤثر و منجر به خرید نشان‌دهنده مؤثر بودن این ویژگی کالبدی در ترغیب رفتارهای سازگار با برنامه کارکردی محیط است. سکوی مرکزی و الگوی فضایی تیمچه که هم با نمایش محصولات میوه و تره‌بار و هم برگزاری مراسم تعزیه انطباق‌پذیر است، در ایام مناسبتی محرم و ایام غیرمناسبتی به دو شکل کاملاً متفاوت رفتارهای حرکتی، نوع و مدت توقف‌ها و تعاملات را چارچوب‌دهی می‌نماید. (۲) عدم‌استفاده یا بی‌اعتنایی به برخی قابلیت‌ها از جمله عدم استقبال زیاد از ویتزین‌های شیشه‌ای در حجره‌ها. (۳) تلاش برای مقابله با برخی قابلیت‌ها، کوتاه‌کردن مسیر حرکتی و ایجاد اختلال در نظم حرکت به دلیل فقدان گشایش‌های کافی در گذرهای اصلی بازار، تکیه دادن و پشت کردن به برخی ویتزین‌های شیشه‌ای، عبور کردن از برخی موانع حرکتی موجود در مرز حجره‌ها، توقف گروهی و طولانی در محل گشایش‌های محدود مسیر راسته بازار در واکنش به کمبود امکانات توقف و نشستن و یا رهاکردن چرخ‌دستی حمل کالا توسط باربرها نمونه‌هایی از این مقابله محسوب می‌شوند و نهایتاً (۴) دستکاری و تغییر قابلیت‌ها، از قبیل پیشروی برخی حجره‌ها به حریم گذر برای سهم بردن بیشتر از دامنه دید بازدیدکنندگان و رهگذران، استفاده از کتیبه‌های پیش‌آمده سردر یا فرورفتگی جداره برای آویزان کردن برخی اجناس، استفاده از گشایش‌های مسیر، پیش‌آمدگی لبه‌ها، نرده‌ها و پله‌ها برای پهن کردن بساط دست‌فروشی یا اجرای نمایش هنری.

از بررسی آسیب‌شناسانه و موشکافانه رفتارهای باشندگان محیط بازار می‌توان دریافت که راهبردهای خلاقانه مردم در برخورد با برخی محدودیت‌های رفتاری این محیط، واکنشی به‌نادیده‌گرفته شدن انتظارات رفتاری آنها از سوی محیط است و نشان می‌دهند سینومرفی ساختارهای محیطی به‌ویژه ساختارهای کالبدی - اجتماعی برای پوشش‌دادن تمامی انتظارات جدید رفتاری دارای قدرت نیست. با این‌همه، می‌توان اذعان داشت تنوع فعالیت‌ها و رفتارهای انتخابی و اجتماعی مشاهده شده در بازار تجریش متأثر از این واقعیت است که چارچوب رفتاری تعیین‌شده در ساختار اجتماعی این بازار انعطاف‌پذیری زیادی در پذیرش و زمینه‌سازی گستره متنوعی از رفتارها دارد و مشوق رفتارهای سازگار است و یا حداقل برای بروز خلاقیت‌های رفتاری مانع‌تراشی نمی‌کند. به‌علاوه، ابتکارات در استفاده از قابلیت‌های رفتاری محیط، این نکته را مورد تأکید قرار می‌دهد که مردم متناسب با نیاز خود، قابلیت‌های جدید در کالبد بازار را کشف کرده و از آنها استفاده می‌نمایند. این ویژگی ساختار اجتماعی، ضعف ساختار کالبدی را تا حدودی پوشش داده است. شکل ۹ بجای روش‌های تفسیری رایج در پژوهش‌های مشابه داخلی و خارجی، نتایج مشاهدات انجام شده در بازار تجریش را به منظور فهم بهتر پیوندهای پیچیده محیط - رفتار در قالب یک دیاگرام به تصویر کشیده و جمع‌بندی نموده است.

شکل ۹. جمع‌بندی یافته‌های پژوهش (تحلیل سینومرفی بازار تجریش در وقوع رفتارهای محیطی آن)

این دیاگرام شبکه روابط ساختاری پیچیده محیطی بازار تجریش و تأثیر آن بر بروز ۱۶ الگوی رفتاری را نشان می‌دهد. میان هر دو ساختار محیطی یک پیوند درونی برقرار است. در مجموع، شش پیوند درونی میان چهار ساختار بنیادی محیط وجود دارد که با شش حلقه ارتباطی در نمودار به تصویر کشیده شده است. از این رو، هر الگوی رفتاری تحت تأثیر این شش پیوند ساختاری قرار می‌گیرد که ممکن است تسهیل‌کننده و یا محدودکننده وقوع آن رفتار باشند. درهم‌تنیدگی و هماهنگی این ساختارها برای زمینه‌سازی تحقق رفتارهای سازگار با برنامه کارکردی محیط، کیفیت پیوندهای سینومرفیک محیط بازار تجریش را نشان می‌دهد. در مجموع، شکل ۹ با تکیه بر نتایج مشاهدات بازار تجریش نشان می‌دهد سینومرفی بازار در تسهیل وقوع فعالیت‌ها و رفتارهای ضروری، انتخابی و اجتماعی سازگار و ایجاد محدودیت برای رفتارهای ناسازگار تا حد زیادی توفیق داشته است. با این همه، وقوع رفتارهای ایستا نظیر توقف‌های طولانی انفرادی یا جمعی با محدودیت‌های کالبدی روبه‌رو است. علاوه بر آن، ساختار کالبدی در بروز معضلات رفتاری محیط نیز نقش قابل توجهی داشته است.

نتیجه‌گیری

این پژوهش با بازخوانی «نظریه سینومرفی» راجر بارکر و از طریق تحلیل محتوای پژوهش‌های مشابه و مرتبط، یک الگوی نظری متشکل از چهار ساختار بنیادی و سه مؤلفه زیرمجموعه آنها (شامل اجزاء، روابط و قواعد کنترل‌کننده روابط) را با رویکردی اکولوژیک برای خوانش و تحلیل قرارگاه‌های جمعی تدوین نموده است. در گام دوم، بر اساس الگوی نظری تدوین شده فوق، با رویکردی کیفی و روش توصیفی - تحلیلی به مشاهده مستقیم و مستندسازی ویژگی‌های محیط اکولوژیک بازار محلی - تاریخی تجریش به‌عنوان یک قرارگاه جمعی سرزنده پرداخته شده است. به‌علاوه، با روش قوم‌نگاری و فنون برداشت میدانی نظیر تصویربرداری پیوسته و مقطعی، یادداشت‌برداری و تهیه نقشه‌های رفتاری در چهار مقطع زمانی، رخداد ۱۶ الگوی پایدار رفتار در محیط بررسی گردیده و سپس با روش استدلال و استنتاج منطقی با کمک ۲۶ گزاره به تأثیر شش پیوند ساختاری بر وقوع انواع رفتارهای سازگار و ناسازگار پرداخته شده است.

جمع‌بندی نتایج حاصل از مشاهدات نظام‌مند محیط - رفتار در بازار تجریش که در قالب یک دیاگرام کلی جمع‌بندی گردیده، نشان می‌دهد تنوعی از پیوندهای سینومرفیک برای زمینه‌سازی رفتارهای سازگار با برنامه کارکردی قابل شناسایی است. به‌علاوه، پیوند ساختار کالبدی با ساختارهای دیگر به‌ویژه ساختار اجتماعی بازار به‌نحو بارزتر و مشهودتری در جهت‌دهی رفتارهای سازگار و نیز معضلات رفتاری محیط نقش ایفا کرده است. همچنین، راهبردهای خلاقانه رفتاری مردم در محیط نشان می‌دهد به‌دلیل کمبود قابلیت‌های ساختار کالبدی در مقابل برخی انتظارات جدید رفتاری (از جمله رفتارهای ایستا)، ساختار کالبدی بازار با این گروه از فعالیت‌ها و رفتارها سینومرفی ندارد. از این‌رو، ایجاد فرصت‌های توقف انفرادی و جمعی از طریق تقویت فرم و امکانات لبه‌ها و جداره‌ها به‌ویژه در تقاطع‌ها و گشایش‌های راسته‌بازار و نیز ساماندهی فضاهای باز منضم به ورودی‌ها راهکارهایی برای افزایش قابلیت‌های این محیط و پایداری اجتماعی آن محسوب می‌شوند. بنابراین، مشهودسازی سلسه‌مراتب و بهبود خوانایی و انعطاف‌پذیری روابط سیستمی میان فعالیت‌ها، اجزای کالبدی و کنشگران محیط جهت تقویت سینومرفی ساختارهای قدیمی محیط با رفتارهای محیطی، سه مضمون قابل توجه است و شناسایی موانع انطباق‌پذیری ساختارهای کالبدی با الگوهای رفتاری جدید، از جمله مداخلات مؤثر برای احیای محیط‌های تاریخی به‌ویژه بازارهای محلی محسوب می‌گردد.

به‌طور کلی، بازاندیشی جدی در مورد قرارگاه‌های جمعی برای رفع و پیش‌بینی معضلات رفتاری محیط‌های موجود و آینده نیز از طریق مطالعه سینومرفی محیط - رفتار امکان‌پذیر و ضروری است. از این‌رو، تدوین قالب‌های مشاهده‌ای دقیق‌تر برای بررسی نسبت‌های کالبدی - رفتاری، افزودن لایه‌های اطلاعاتی ارزشمند دیگر به بررسی‌های مشاهده‌محور محیط و وارد کردن شاخص‌های رفتاری به الگوهای طراحی برای نزدیک نمودن طرح‌های انتزاعی به تجربه زیسته مردم از الزامات پژوهش در حوزه‌های معماری و طراحی شهری محسوب می‌گردند.

1. Human–environment studies
2. Synomorphy Theory
3. Roger Garlock Barker
4. Public setting. Community setting
5. Behavior Setting Theory
6. Ecology
7. Ecological Psychology
8. Fritz Heider
9. Kurt Lewin
10. Field Theory
11. Eco–Behavioral Sciences
12. Yi–Fu Tuan
13. Environment Learning
14. synomorphic relationship
15. Circumjacent

۱۶. مدل نظری ساخت، رویکرد سیستمی برتالانفی (Ludwig von Bertalanffy) را مدنظر دارد.

17. Jon T. Lang
18. temporal locus
19. serial occurrence
20. duration
21. interdependence
22. action patterns

۲۳. بارکر با این اصطلاح حوزه‌های نفوذ (penetration zones) تلاش نموده موقعیت کارکردی افراد در قرارگاه را درجه‌بندی نماید که می‌تواند از درجه خنثی تا کنترل بر سراسر قرارگاه را شامل شود.

24. regulatory mechanism

۲۵. فرصت‌ها و محدودیت‌های زمینه‌ساز وقوع رفتار مورد نظر بارکر را می‌توان معادل اصطلاح «قابلیت‌های محیطی» (environmental affordances) جیمز گیسون (۱۹۷۵) دانست (Gibson, 1975).

26. socio–petal environments
27. pressure
28. david Canter
29. sense–making cycles
30. Henri Lefebvre
31. Conceived space (Space of representation)
32. Lived space (space of representation)
33. Perceived space (spatial practice)
34. Jane Jacobs
35. William H. Whyte
36. Jan Gehl and Birgitte Svarre

۳۷. یان گل فعالیت‌ها را در سه دسته فعالیت‌های الزامی (ضروری)، اختیاری (انتخابی) و اجتماعی طبقه‌بندی نموده است (گل و سوار، ۱۳۹۳، ۱۷)

38. Allan Wicker

فهرست منابع

- باغبه، کاوه، پورجعفر، محمدرضا، و رنجبر، احسان (۱۳۹۳). تحلیل و ارزیابی فعالیت نشست در فضاهای شهری بررسی موردی: میدانچه تئاتر شهر تهران. *نامه معماری و شهرسازی*، ۷(۱۳)، ۱۱۳-۱۳۱.
- پاک‌نژاد، نوید، و لطیفی، غلامرضا (۱۳۹۷). تبیین و ارزیابی تأثیرات مؤلفه‌های محیطی بر شکل‌گیری الگوهای رفتاری در فضاهای شهری (از نظریه تا عمل: مطالعه میدان تجریش). *باغ نظر*، ۱۵(۶۹)، ۵۱-۶۶.
- جیکوبز، جین (۱۳۸۸). *مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی* (مترجمان: حمیدرضا پارسى و آرزو افلاطونی). تهران: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.
- حبیبی، میترا، و برزگر، سپیده (۱۳۹۷). معیارهای ضرب‌آهنگ‌کاوی زندگی روزانه در تولید اجتماعی فضای شهری با تکیه بر تجارب پژوهشی. *صفه*، ۲۸(۲)، ۴۷-۶۳.
- دلاکه، حسن، بهزادفر، مصطفی، قلعه‌نویی، محمود، و بختیاری‌نصرآبادی، آمنه (۱۳۹۶). بازشناسی الگوهای رفتاری در میدان انقلاب اصفهان. *مطالعات محیطی هفت حصار*، ۶(۲۱)، ۹۵-۱۱۱.
- سلطان‌زاده، حسین (۱۳۸۰). *بازارهای ایرانی* (ویرایش پنجم: ۱۳۹۳). تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- سرائی، محمدحسین (۱۳۸۹). تحولات بازارهای ایرانی اسلامی (مطالعه موردی: بازار یزد). *فصلنامه مطالعات شهر ایرانی اسلامی*، ۱(۲)، ۲۵-۳۷.
- شاهچراغی، آزاده، و بندرآباد، علیرضا (۱۳۹۴). *محاط در محیط: کاربرد روان‌شناسی محیطی در معماری و شهرسازی*. تهران: انتشارات سازمان جهاد دانشگاهی تهران.
- ضرغامی، اسماعیل، و بهروز، سیدمحمد (۱۳۹۴). نقش و مفهوم فضا در بازآفرینی نظریه معماری و علوم اجتماعی. *فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی*، ۷(۲)، ۸۱-۹۹.
- عسگری، علی، نصیرسلامی، سیدمحمدرضا، سلطان‌زاده، حسین، و هاشم‌نژادشیرازی، هاشم (۱۳۹۶). معماری مصرفی تحلیلی معناشناختی بر پدیده مصرف در مراکز بزرگ خرید شهری. *باغ نظر*، ۱۵(۵۹)، ۱۷-۲۸.
- غفاری، علی، دوستی، فاطمه، بهزادفر، مصطفی، و وریج‌کاظمی، عباس (۱۳۹۷). تولید فضاهای همگانی معاشرت‌پذیر در محله؛ بافت میانی شهر تهران. *صفه*، ۲۸(۱)، ۶۹-۸۴.
- قاری‌پور، محمد (۱۳۹۶). *بازار در شهر اسلامی طراحی، فرهنگ و تاریخ* (مترجم: خیزران اسماعیل‌زاده). اصفهان: انتشارات نقش مانا، گروه پژوهشی معماری.
- قلعه‌نویی، محمود، و جبل‌عاملیان، نیلوفر (۱۳۹۷). شناسایی مؤلفه‌های زمانی مؤثر در طراحی شهری حضورپذیر. *صفه*، ۲۸(۴)، ۷۸-۵۹.
- گل، یان، و سوار، بریجیت (۱۳۹۳). *چگونه زندگی همگانی را مطالعه کنیم* (مترجمان: مصطفی بهزادفر، محمد رضایی‌ندوشن و احمد رضایی‌ندوشن). تهران: علم معمار رویال.
- گلرخ، شمین (۱۳۹۱). *قرارگاه رفتاری: واحدی برای تحلیل محیط* (ویرایش اول). تهران: انتشارات آرمانشهر.
- لنگ، جان (۱۳۹۱). *آفرینش نظریه معماری نقش علوم رفتاری در طراحی محیط* (مترجم: علیرضا عینی‌فر). تهران: موسسه انتشارات دانشگاه تهران.
- نصرتی، روح‌الله (۱۳۹۴). مطالعه انسان‌شناختی بحران‌های اقتصاد سنتی در گذار به موقعیت جدید (مطالعه موردی بازار سنتی تهران). *پژوهش‌های انسان‌شناسی ایران*، ۵(۲)، ۲۶۷-۲۸۶.
- نورمحمدزاد، حسین، و مکی‌نیری، ثریا (۱۳۹۷). تألیف راهنمای طراحی ساخت کالبد بازار هم‌ساخت با الگوهای رفتار خریدوفروش کنشگران آن نمونه‌موردی: ساخت کالبد بازار اعراب شهر اهواز. *معماری و شهرسازی ایران*، ۹(۱۶)، ۱۶۹-۱۸۴.
- وایت، ویلیام اچ (۱۳۹۲). *زندگی اجتماعی در فضاهای شهری کوچک* (مترجمان: میترا حبیبی و محمدهادی غیائی). تهران: انتشارات دانشگاه هنر.
- وریج‌کاظمی، عباس (۱۳۹۲). *پرسه‌زنی و زندگی روزمره ایرانی*. تهران: انتشارات فرهنگ جاوید.

- Abioso, W. S., & Triyadi, S. (2017). The Behavior-Milieu Synomorphy of Communal Space in Desa Adat Tenganan Pegringsingan Bali Indonesia. *International Journal of Architecture Arts and Applications*, 3(2), 11-20.
- Azab, N. (2000). Beyond The Gap: An Optimistic Re-Visit To Behavior Setting Theory. *Beirut Arab University Journal*, Retrieved June 15, 2017 from http://www.academia.edu/11504767/Behavioral_Settings.
- Bonnes, M., & Secchiaroli, G. (1995). *Environmental psychology: A psycho-social introduction*. (C. Montagna, Trans.) London Thousand Oaks New Delhi: SAGE publications.
- Eklund, S., & Scott, M. (1985). Barker's Behavior Setting Theory: a Useful Conceptual Framework for Research on Educational Administration. *Journal of Educational Administration*, 23(1), 82-90.
- Francovich, C. (2008). Exploring Leadership Influence Behaviors in the Context of Behavior Settings. *International Journal of Leadership Studies*, 4(1), 38-50.
- Gibson, J. J. (1975). Affordances and behavior. In E. S. Reed & R. Jones (eds.), *Reasons for Realism: Selected Essays of James J. Gibson* (410-411). Lawrence Erlbaum, Hillsdale, NJ, 1 edn.
- Heft, H., Hoch, J., Edmunds, T., & Weeks, J. (2014). Can the Identity of a Behavior Setting Be Perceived Through Patterns of Joint Action? An Investigation of Place Perception. *Behavioral Sciences*, 4(4), 371-393.
- Perkins, D., Burns, T., Perry, J., & Nielsen, K. (1988). Behavior setting theory and community psychology: An analysis and critique. *Journal of Community Psychology*, 16(4), 355-372.
- Popov, L., & Chompalov, I. (2012). Crossing Over: The Interdisciplinary Meaning of Behavior Setting Theory. *International Journal of Humanities and Social Science*, 2(19 (Special Issue)), 18-27.
- Salehinia, M., & Memarian, G. (2012). Sociopetaloid of architecture space; Synthesis and synomorphy of humane-physical factors. *International Journal of Architectural Engineering & Urban Planning*, 22(1), 7-19.
- Schoggen, P. (1983). Behavior settings and the quality of life. *Journal of Community Psychology*, 11(2), 144-157.
- Scott, M. M. (2005). A powerful theory and a paradox: Ecological psychologists after Barker. *Environment and Behavior*, 37(3), 295-329.
- Tuan, Y. F. (1972). Environmental Psychology: A Review. *Geographical Review*, 62(2), 245-256.
- Walsh, W. B. (1973). *Theories of Person-Environment Interaction: Implications for the college student. Monograph*. Iowa City, Iowa: American College Testing Program (ACT), Research and Development division.
- Wicker, A. W. (1972). Processes which mediate behavior-environment congruence. *Behavioral Science*, 17(3), 265-277.